

Suggested citation:

Bołoz, R. (2015). Polityka regionalna jako narzędzie rozwoju konkurencyjności regionów. *International Entrepreneurship Review* (previously published as *Przedsiębiorczość Międzynarodowa*), 1(1), 99-117.

Polityka regionalna jako narzędzie rozwoju konkurencyjności regionów

Rafał Bołoz

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków
e-mail: rafalboloz@vp.pl

Streszczenie:

Celem artykułu jest przedstawienie miejsca polityki regionalnej w rozwoju konkurencyjności regionów. Artykuł traktuje politykę regionalną jako instrument kreowania przyszłości gospodarczej regionów. Podstawą takiego podejścia jest przedstawienie w opracowaniu wybranych koncepcji rozwoju regionalnego oraz ukazanie ich mechanizmów działania wraz ze wskazaniem roli polityki regionalnej w procesach rozwojowych. W artykule omówiono również problematykę konkurencyjności regionów i jej elementów tworzących podstawę rozwoju regionalnego.

Słowa kluczowe: polityka regionalna; rozwój regionalny; konkurencyjność regionów; teorie rozwoju regionalnego

Klasyfikacja JEL: R58

1. WPROWADZENIE

Znaczenie polityki regionalnej na przestrzeni lat podlegało istotnym ewolucjom. Tak samo jak ewolucji podlega cała nauka ekonomii pod wpływem empirycznej weryfikacji skonstruowanych wcześniej teorii i nurtów, tak w przypadku polityki regionalnej, gospodarcze realia weryfikując tezy i hipotezy naukowe ukształtowały współczesne rozumienie roli polityki regionalnej w rozwoju regionów. W wymiarze polityki regionalnej szczególnie aktualny i silnie oddziaływający jest ponadczasowy dylemat ekonomii „Ile państwa w gospodarce?”. Ścieranie się dwóch najważniejszych nurtów, neoklasycznego i neokeynesowskiego, stworzyło teoretyczne fundamenty roli polityki regionalnej w gospodarce.

Obecnie prowadzenie skutecznej i efektywnej polityki regionalnej uzależnione jest od całego spektrum czynników, zależności i uwarunkowań regionalnych i pozaregionalnych, których nie sposób ująć w jedną całość. Zaczynając od podstawowych, czyli położenia geograficznego, infrastruktury technicznej i społecznej, jakości kapitału ludzkiego, kończąc na potencjale badawczo-rozwojowym, otoczeniu instytucjonalnym czy stanie środowiska naturalnego. Funkcjonowanie w tak

dynamicznym i zróżnicowanym środowisku powoduje, że uprawianie polityki regionalnej staje się prawdziwą sztuką, sztuką dobierania narzędzi adekwatnych do zdiagnozowanych potrzeb i problemów regionów.

Przedstawione w artykule różne koncepcje rozwoju regionalnego, takie jak teoria ośrodków centralnych W. Christallera, biegunów rozwoju F. Perrouxa, czy dyfuzji innowacji T. Hägerstranda, mają na celu przybliżenie złożoności mechanizmów rozwoju regionalnego z różnych perspektyw. Opisanie w opracowaniu główne nurty teorii rozwoju regionalnego umieszczają politykę regionalną w różnych miejscach i przypisują jej różne role.

2. ISTOTA I PRZESŁANKI POLITYKI REGIONALNEJ

Pierwsze wzmianki na temat potrzeby prowadzenia polityki regionalnej pojawiły się w latach 30 XX w. podczas Wielkiego Kryzysu. Wtedy też dostrzeżono problem dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów uznając to zjawisko za realne zagrożenie, podważające stabilność polityczną krajów. Do pełnej akceptacji polityki regionalnej jako podstawowej, koniecznej płaszczyzny interwencji tworzącej integralny element polityki gospodarczej aparatu państwowego doszło po II wojnie światowej. Wtedy też polityka regionalna znalazła pierwsze zastosowanie w wymiarze prostej redystrybucji środków finansowych na rzecz peryferyjnych i zacofanych regionów Europy. Inwestycje dotyczyły głównie tworzenia infrastruktury na tych obszarach. Od tego momentu systematycznie zwiększano rolę i znaczenie polityki regionalnej (Grabiński, 2003). Jednak prawdziwym przełomem w prowadzeniu tego typu polityki stał się rok 1968, kiedy to z ramienia Komisji Europejskiej utworzono Dyрекcję Generalną do Spraw Polityki Regionalnej. W 1972 roku podczas konferencji paryskiej, po raz pierwszy politykę regionalną wyposażono w instrumenty finansowe umożliwiające realizację celów (Jastrzębska, 2010). Pomimo stworzenia ram finansowych umożliwiających prowadzenie polityki regionalnej, w latach 70 XX w. Europa była świadkiem podwojenia się dysproporcji pomiędzy najbogatszymi i najuboższymi regionami. Aby zmniejszyć tę różnicę, która niewątpliwie tworzyła barierę dla poszerzania wspólnoty o nowe kraje, zdecydowano o zwiększeniu nakładów finansowych na politykę regionalną. Od tamtego momentu polityka regionalna jest wiodącym obszarem zainteresowań Unii Europejskiej (Kudełko, 2005).

W celu dogłębnego zrozumienia istoty polityki regionalnej niezbędne staje się zdefiniowanie samego terminu „polityka”. Otóż pojęcie to ma charakter wielowymiarowy, a wielość jego stosowania implikuje traktowanie terminu bardzo szeroko. Jak wskazuje A. Nowakowska (2007, s. 199) „(...) politykę definiuje się jako proces osiągnięcia stanu pożądanego, procesu podejmowania decyzji, sposobu rozwiązywania problemów, sztukę osiągnięcia celów czy sztukę dokonywania wyborów”. Pojęcie polityki w literaturze przedmiotu można spotkać pod postacią synonimów takich wyrażen jak ścieżka postępowania, rodzaj działania, poczynania ukierunkowane na osiągnięcie wyznaczonych celów (Nowakowska, 2007).

Politykę regionalną najprościej można określić jako: „(...) świadomą i celową działalność organów władzy publicznej zmierzającą do rozwoju regionalnego, mającą na celu optymalne wykorzystanie zasobów regionu do trwałego rozwoju regionalnego” (Grabiński, 2003, s. 9). Do kluczowych aspektów bezpośrednio związanych z opisywanym terminem można zaliczyć (Nowakowska, 2007, s. 200):

- zorientowanie polityki na osiągnięcie celów,
- określanie polityki przez ośrodki decyzyjne, organ władzy publicznej,
- świadome działanie podmiotu polityki jako cechę polityki,
- realizowanie polityki poprzez narzędzia i instrumenty powierzone podmiotom polityki.

Jak łatwo zauważyć, władze publiczne należą do integralnej części polityki regionalnej, która w samej definicji eksponuje rolę i znaczenie organów władzy. Określa się je jako podmioty polityki regionalnej. W Polsce funkcję podmiotu pełni przede wszystkim regionalne władze samorządowe ukształtowane w wyniku zmian jakie zaszły w 1998 r., spowodowanych reformą terytorialno-administracyjną. Ważną ich konsekwencją było utworzenie samorządów na poziomie regionalnym, inaczej wojewódzkim, wyposażonych w znaczną samorządność i samodzielność decyzyjną, odpowiedzialnych w swoich działaniach za rozwój obszaru nad którym sprawują pieczę (Nowakowska, 2007).

Cytowana definicja polityki regionalnej opisuje również kolejny ważny termin nierozdzielnie związany z istotą polityki regionalnej, mianowicie rozwój regionalny. W literaturze przedmiotu zdarza się traktowanie obu terminów jako zamienne. Jednak oba pojęcia mają zasadniczo odmienne znaczenie.

Aby przedstawić różnicę pojęć polityki regionalnej i rozwoju regionalnego, warto zaprezentować precyzyjną definicję tego drugiego terminu. J. Kudelko (2005, s. 39) charakteryzuje rozwój regionalny jako: „(...) nieodwracalne zmiany ilościowo-jakościowe zmierzające do osiągnięcia trwałego wzrostu potencjału społeczno-gospodarczego i kulturowego regionu”. Polityka rozwoju regionalnego to zatem ogół koordynacji działań, których efektem jest rozwój regionalny.

Region jako obszar terytorialny w Polsce, jest powierzchnią, na którą wpływają dwa podstawowe układy systemowe państwa, takie jak rządowa oraz samorządowa administracja publiczna. Implikuje to konieczność rozdzielenia funkcji i obowiązków związanych z uprawianiem polityki regionalnej na dwa podstawowe poziomy. W wyniku tego można mówić o dwóch rodzajach regionalnej polityki rozwoju w Polsce. Pierwsza z nich, polityka interregionalna wiąże się z centralną koordynacją władzy państwowej w stosunku do wszystkich regionów. Zatem za prowadzenie owej polityki odpowiedzialna jest administracja rządowa. Jest wyrazem makroekonomicznego traktowania regionów i kierowania ich rozwojem zgodnie z interesem i wolą kraju. Centralne decyzje na tym szczeblu dotyczą przede wszystkim problematyki związanej z dysproporcjami społeczno-gospodarczymi pomiędzy regionami, ogólnym modelowaniem rozwoju w ujęciu przestrzennym

w oparciu o przyjęte i prowadzone strategie, przeciwdziałaniem marginalizacji regionów peryferyjnych oraz wyrównywaniem ich możliwości rozwojowych (Nowakowska, 2007).

Polityka intraregionalna reprezentuje drugi poziom koordynacji polityki regionalnej w Polsce. Za kierowanie polityką odpowiedzialne są poszczególne władze samorządowe, reprezentujące konkretny region kraju. Polityka intraregionalna jest wyrazem decentralistycznego podejścia do procesu pobudzania rozwoju regionalnego. Decentralizacja oznacza powierzenie pewnych kompetencji, uprawnień i zakresu władzy niższemu szczeblom administracji, które są w stanie precyzyjniej niż poziom centralny określić i zdiagnozować potrzeby i metody rozwiązywania problemów rozwojowych swojego obszaru. Należy pamiętać przy tym, że polityka intraregionalna nie odsuwa na drugi plan polityki interregionalnej. Wręcz przeciwnie, są one jednym organizmem, którego stan zdrowia jest uzależniony od ich współdziałania, współpracy i wzajemnego uzupełniania się (Nowakowska, 2007).

Głównym zadaniem władz samorządowych w świetle prowadzenia polityki interregionalnej jest w pierwszej kolejności wykorzystywanie i pobudzanie siły konkurencyjnej regionu powstałej w wyniku działania jego wewnętrznych determinant rozwoju. Samorząd, jako jednostka odpowiedzialna, podejmuje się rozwiązywania najważniejszych problemów rozwojowych regionu, likwidowania i niwelowania barier. Należy zwrócić uwagę, iż działania samorządu nie ograniczają się *stricte* do sfery gospodarczej, obejmują one wiele aspektów rozwojowych od aktywizacji społecznej i obywatelskiej mieszkańców po dziedzictwo kulturowe (Nowakowska, 2007).

3. MECHANIZM ROZWOJU REGIONALNEGO W GŁÓWNYCH UJĘCIACH TEORETYCZNYCH

Teoretyczne koncepcje rozwoju regionalnego mają swoje źródła w próbach określenia sposobu funkcjonowania mechanizmu rozwoju danego obszaru w układzie przestrzennym. Wielość koncepcji jest wynikiem trudności, a raczej niemożności znalezienia ujęcia, które dostatecznie definiowałoby mechanizm rozwoju regionalnego (Kudłacz, 1999). Zjawisko to przypomina problem rozumienia firmy w ekonomii neoklasycznej, gdzie przedsiębiorstwo traktowane było jak „czarna skrzynia”, którego rola ograniczała się do przeobrażania czynników produkcji w gotowy produkt. Sam mechanizm działania firmy prawie w ogóle nie był przedmiotem zainteresowań neoklasyków, ich orientacja skupiona była głównie na strumieniach, które „wchodziły” do skrzyni i z niej „wychodziły”. Od momentu kiedy to przedsiębiorstwo stało się przedmiotem badań teoretyków, powstało wiele koncepcji, które w różny sposób wyjaśniały jego sposób funkcjonowania. Podobną problematykę teoretyczną znajdujemy w definiowaniu mechanizmu rozwoju regionalnego (Gruszecki, 2002). Mechanizm rozwoju regionalnego jest zatem w pewnym sensie niezupełnie rozpoznany zjawiskiem, niedającym się określić w sztywnych ramach teoretycznych. Skutkiem tego było powstanie na przestrzeni lat bardzo wielu

koncepcji teoretycznych, definiujących mechanizm rozwoju regionalnego (Kudłacz, 1999).

T. Kudłacz (1999) wyróżnia dwa główne rodzaje mechanizmów rozwoju regionalnego:

- mechanizm opierający się na rynkowych regulatorach rozwoju,
- mechanizm opierający się na interwencyjnym oddziaływaniu polityki podmiotów publicznych (czyli na tzw. instrumentach rozwoju polityki regionalnej).

Mając na myśli system gospodarczy krajów demokratycznych, żaden z wyżej wymienionych mechanizmów nie funkcjonuje samoistnie. Dlatego też teoretyczne koncepcje rozwoju regionalnego bazują na łączeniu w odpowiednich proporcjach jednego i drugiego rodzaju mechanizmu. Właściwie to proporcje odgrywają tutaj zasadnicze znaczenie. Są one przedmiotem sporu współczesnych teoretyków i praktyków. Jednak pierwsze symptomy poróżnienia w tej materii odnajdujemy już w samych koncepcjach teoretycznych. Stale aktualny problem ekonomii: ile państwa a ile rynku?, który jawi się na praktycznie wszystkich płaszczyznach życia społeczno-gospodarczego leży u podstaw dwóch głównych nurtów koncepcji rozwoju regionalnego, neoliberalnej i neokeynesowskiej (Kudłacz, 1999).

U podstaw doktryny neoliberalnej leży założenie, iż najefektywniejszym narzędziem odpowiedzialnym za pobudzanie mechanizmu rozwoju regionalnego jest rynek. Niewidzialna ręka rynku, prócz pełnienia funkcji motoru rozwoju gospodarczego, jest również siłą sprawczą niwelowania dysproporcji regionalnych. To jej zastosowanie funkcjonuje na gruncie pojedynczych jednostek terytorialnych, jak również całych układów w przestrzeni. W tym ujęciu dychotomię gospodarczą regionów bilansuje siła robocza, która w teorii powinna przepływać z terenów o niższym poziomie wynagrodzeń do obszarów o wyższym poziomie płac. Natomiast transfer kapitału w tym przypadku odbywa się w przeciwnym kierunku, głównym bodźcem dla tego typu zachowania wśród inwestorów jest poszukiwanie wyższej stopy zwrotu. Przebieg tego procesu można porównać do zjawiska cyrkulacji, gdzie przeciwne kierunki strumieni płac i zysków nieustannie są w ruchu (Przygodzki, 2007). Jak wskazuje T. Kudłacz (1999) głównymi źródłami problemów hamujących proces rozwoju regionalnego według doktryny neoliberalnej jest:

- interwencjonizm podmiotów publicznych dezorganizujący procesy rozwoju,
- ograniczona mobilność czynników wytwórczych (siły roboczej i kapitału), również przypisywana na ogół państwu.

Myśl doktryny neokeynesowskiej diametralnie różni się od założeń idei neoliberalnej. Neokeynesiści podważają fakt opierania rozwoju regionalnego wyłącznie na mechanizmach wolnego rynku, wskazując na niestabilność i chwiejność takiego fundamentu nawet w teoretycznym przypadku istnienia doskonałej konkurencji. Podstawą tego nurtu jest przekonanie o istniejących niedoskonałościach mechanizmu rynkowego, które według neokeynesistów mają zasadnicze znaczenie. Do tej grupy należą w szczególności: asymetria informacji, zawodność konkuren-

cji, obecność efektów zewnętrznych oraz wiele innych mniej lub bardziej znaczących źródeł zawodności rynku (Kudłacz, 1999). Sam fakt istnienia takiej liczby niekorzystnych zjawisk charakteryzujących się, w zależności od rynku, różnym natężeniem, wymaga według szkoły neokeynesowskiej interwencji aparatu państwowego. Ich zdaniem tylko w ten sposób społeczeństwo jest w stanie uniknąć zjawiska głębokich dysproporcji pomiędzy regionami. Sterowanie rozwojem przez państwo zapewnia w tym przypadku harmonijny rozwój przestrzenny i zapobiega powstawaniu zacofanych enklaw biedy. Jako główne narzędzie do zacierania tych różnic w przestrzeni terytorialnej myśl neokeynesowska wymienia inwestycje (Przygodzki, 2007).

Ścieranie się dwóch nurtów, neoliberalnego i neokeynesowskiego, dało podstawę do opracowania wielu teoretycznych koncepcji rozwoju regionalnego. T. Kudłacz (1999) przytacza trzy podstawowe grupy koncepcji:

1. Teorie oryginalne.

Pierwotnie sformułowane oryginalne koncepcje (zwane też teoriami) odzwierciedlają odrębne aspekty rozwoju regionalnego, czyli teorie:

- a) lokalizacji (A. Weber),
- b) ośrodków centralnych (W. Christaller),
- c) bazy ekonomicznej (W. Sombart),
- d) biegunów rozwoju (F. Perroux),
- e) dyfuzji innowacji (T. Hägerstrand),
- f) rozwoju endogenicznego.

2. Teorie wtórne.

Teorie wtórne bazują na dorobku teoretycznym koncepcji pierwotnych, w zasadzie są ich rozwinięciem lub uzupełnieniem. Rozwinięciem pierwotnej teorii biegunów rozwoju są koncepcje (Tomaszewski i Świadek, 2011):

- a) geograficznych centrów wzrostu (A. Hirshchman),
- b) błędnego koła (G. Myrdal),
- c) rdzenia i peryferii (J. Friedman),
- d) społeczeństwa sieciowego (M. Castells),
- e) cyklu produkcyjnego (R. Vernon),
- f) uczącego się regionu (R. Florida).

Do innych wybranych teorii wtórnych należą koncepcje:

- g) produktu podstawowego (H. Innis),
- h) nowa teoria handlu (P. Krugman),
- i) dystryktów przemysłowych (A. Markusen),
- j) elastycznej produkcji (M. Piore, Ch. Sabel).

3. Koncepcje łączone.

Teorie łączone to grupa koncepcji, dla których punktem wyjścia są współczesne zjawiska wywierające istotny wpływ na przemiany gospodarcze regionów. Koncepcje łączone są połączeniem oddzielnych teorii cząstkowych i nawiązują do zachodzących procesów integracji międzynarodowej, globalizacji,

podkreślają m.in. znaczenie innowacji i nowoczesnych technologii. Przykładem teorii łączonej jest koncepcja kapitału kontaktowego G. Tornqvista, czy model przyciągania L.H. Klassena (Mempel-Śnieżyk, 2013).

W kolejnej części artykułu szczegółowo scharakteryzowano pierwotne koncepcje rozwoju regionalnego.

Według teorii lokalizacji rozwój regionalny konstruuje się wokół miejsc, do których napływają inwestycje. Podstawowym założeniem teorii są motywy jakimi kierują się przedsiębiorstwa wybierając lokalizację inwestycji, w tym przypadku jest to minimalizacja szeroko rozumianych kosztów produkcji (Köchendurfer-Lucius i Pleskovic, 2009). Jak wskazuje Weber, dotyczy to głównie takich komponentów jak siła robocza, koszty transportu oraz korzyści aglomeracji związane z umiejscowieniem inwestycji firmy. Pierwotny kształt teorii Webera poddawany był na przestrzeni lat sukcesywnym ulepszeniom przez różnych teoretyków. Wzbogacali oni model o cele, które stawiają sobie przedsiębiorcy przy podejmowaniu decyzji dotyczących lokalizacji, w postaci np. maksymalizacji zysku i sprzedaży. Teorię wzbogacono również o czynniki takie jak dostępność infrastrukturalna, komunikacyjna, ceny i dostępność surowców, wielkość rynku pracy, jakość kapitału ludzkiego, rozległość rynku zbytu. To tylko kilka z wielu elementów wzbogacających pierwotny kształt teorii lokalizacji (Szymła, 2000).

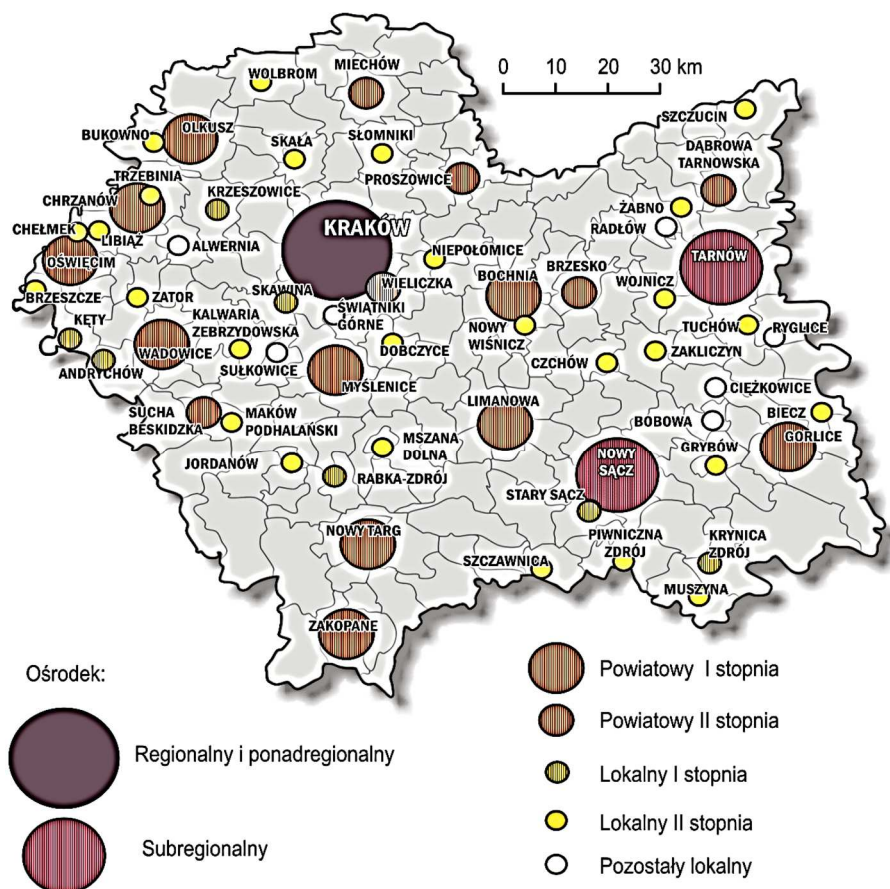
Teoria W. Christallera, zwana teorią ośrodków centralnych lub koncepcją miejsc centralnych, ma swoje źródła w badaniu struktury układu miast. Podstawą teorii jest występowanie hierarchii pomiędzy ośrodkami miejskimi. Najwyższy szczebel zajmowały miasta centralne, dominujące w danym systemie przestrzennym, kolejne poziomy zajmowały jednostki miejskie o podobnej randze i roli jaką pełnią w układzie terytorialnym. B. Domański (2010, s. 165-166) definiuje teorię ośrodków centralnych w następujący sposób:

W. Christaller, (...) założył, że istnienie różnych rodzajów dóbr centralnych (tzn. świadczonych w danym miejscu na rzecz mieszkańców i firm zewnętrznych ciążących do tego miejsca oraz mieszkańców i firm z danego miejsca) o różnych zasięgach rynkowych wyznacza hierarchię osiedli, która wynika z nadwyżki znaczenia funkcji centralnych jednych osiedli w stosunku do innych, odznaczających się deficytem tych funkcji.

Zatem nie liczba ludności i powierzchnia miasta decyduje o tym jaką rangę mu przypiszemy, ale wypełniane przez niego funkcje. Funkcje te nazwano funkcjami centralnymi. Jeżeli chodzi o samo określenie hierarchiczności ośrodków, koncepcja przyjmuje następujące założenia (Domański, 2010):

1. Istnieje pewna liczba rzędów (szczebli hierarchii) osiedli centralnych, przy czym każdy rząd ma charakterystyczne dla siebie funkcje.
2. Każdy rząd osiedli centralnych posiada zarazem funkcje wszystkich niższych od siebie rzędów.
3. Każdej miejscowości centralnej wyższego rzędu podporządkowana jest pewna liczba osiedli centralnych niższego rzędu.

Istotnym elementem teorii jest przedstawianie hierarchii ośrodków centralnych w ujęciu przestrzennym. Wykorzystanie teorii ośrodków centralnych w praktyce, na przykładzie województwa małopolskiego przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Wykorzystanie teorii ośrodków centralnych na przykładzie systemu hierarchii miast województwa małopolskiego

Źródło: Domański (2010, s. 168).

Koncepcja bazy ekonomicznej uznaje za najważniejszy komponent rozwoju regionalnego popyt zewnętrzny na produkty i usługi wygenerowane na obszarze danego regionu. W myśl tej teorii wzorowy region przyjmuje rolę kompleksowego eksportera ukierunkowanego na inne rynki regionalne, krajowe, międzynarodowe a najlepiej globalne (Dyjach, 2013). Warunkiem osiągnięcia sukcesu jest umiejętne przyciąganie inwestorów produkcyjnych z branż wysokich technologii, charakteryzujących się wysokim potencjałem innowacyjnym o dużym prawdopodobieństwie długofalowego rozwoju. Wysoka specjalizacja tworzy sektorowych liderów, którzy stają się silnikiem napędowym całego obszaru, powołując do życia spokrewnione branże, rzeszę podwykonawców i firm. Wysoce niepożądanym zjawiskiem

jest tutaj dominacja sektorów o tendencji stagnacyjnej lub schyłkowej. Należy podkreślić, że faktyczną bazę ekonomiczną regionu tworzy ludność produkująca dobra i usługi na zewnątrz (eksportowe) wraz z podmiotami gospodarczymi tak samo ukierunkowanymi. Natomiast funkcję uzupełniającą buduje ta część społeczeństwa i sfery biznesu, która zajmuje się wewnętrznym funkcjonowaniem regionu tj. zaspokajaniem wewnętrznych potrzeb bytowych bazy ekonomicznej. Według teorii, sukces odnoszą regiony o najsilniejszej bazie ekonomicznej, koncentrujące się na wiodącej branży eksportowej (Nowak, 2011).

Koncepcja bazy ekonomicznej jest płaszczyzną do formułowania rekomendacji dla polityki regionalnej, ponieważ ważnym stymulatorem rozwoju jest władza publiczna, której zadania powinny koncentrować się na stałym poszukiwaniu i zachęcaniu firm do inwestowania w region. Wiodąca branża regionu jest bazą wokół której skupione są wszelkie działania polityki regionalnej mające na celu pogłębianie jej specjalizacji. Jednak wysoka specjalizacja oraz koncentracja wokół jednej dziedziny niesie ze sobą również ryzyko. Źródłem zagrożenia może być starzenie się branży czy ucieczka strategicznego inwestora. Dlatego niektórzy eksperci wskazują na konieczność sterowania rozwojem w kierunku dywersyfikacji bazy eksportowej w celu poszukiwania podmiotów reprezentujących młode branże, dające przy tym nowy impuls rozwojowy dla regionu (Malizia i Feser, 1999).

Koncepcja bazy ekonomicznej ma obecnie szerokie zastosowanie w obszarze m.in. badań nad ośrodkami miejskimi. Przykładem silnej bazy ekonomicznej będącej efektem działań władz publicznych w tym zakresie jest gmina Niepołomice, zlokalizowana obok Krakowa. Obszar ten jest bardzo wysoko wyspecjalizowany w przemyśle i jednocześnie cechuje się znaczną dywersyfikacją na poziomie poszczególnych gałęzi branżowych. Cały rozwój i potencjał gospodarczy gminy opiera się na sektorze egzogenicznym, eksportującym produkty na zewnątrz (Domański, 2010).

Według teorii F. Perrouxa, podstawą rozwoju gospodarczego są tzw. bieguny wzrostu. Biegun w tym przypadku postrzegany jest jako jednostka ogniskująca rozwój lub zespół takich jednostek, ukształtowany w oparciu o szybko rozwijający się zakład lub kompleks przemysłowy, który skupia bezpośrednio i pośrednio skutki innowacji (Dyjach, 2013). Idea spolaryzowanego rozwoju regionalnego wychodzi z założenia, że różnice w poziomie rozwoju regionów w układzie przestrzennym mogą zostać zniwelowane poprzez tworzenie biegunów wzrostu i zjawiska polaryzacji, powodujące rozprzestrzenianie się dynamiki rozwoju na tereny słabiej rozwinięte (Szymła, 2000).

Początkowo w teorii Perrouxa, biegun wzrostu był rozumiany jako gałąź przemysłowa, wiodące skrzydło gospodarki będące silnikiem rozwoju całego obszaru. Dlatego też często w literaturze teoria ta nazywana jest koncepcją gałęziową biegunów wzrostu. Według teorii, najważniejsza i najszybciej rozwijająca się branża regionu, zwana biegunem, oddziałuje pozytywnie na inne sektory gospodarcze w zależności od natężenia powiązań pomiędzy nimi. Jak podkreśla R. Domański (1989), podmiot gospodarczy pełniący funkcję biegunu wzrostu powinien charakteryzować się następującymi właściwościami:

- posiadać znaczne rozmiary umożliwiające wywieranie bezpośredniego lub pośredniego wpływu na całą gospodarkę,
- reprezentować dynamiczną i innowacyjną gałąź gospodarczą o dużym potencjale rozwojowym,
- należeć do silnego systemu powiązań pomiędzy innymi sektorami gospodarki i odgrywać w takim układzie istotną rolę.

Drugie ujęcie teorii biegunów wzrostu, zwane koncepcją regionalną biegunów wzrostu, określało podmiot terytorialny zlokalizowany w określonej przestrzeni geograficznej. Biegunem wzrostu uznawano pewną całość, którą tworzą inwestycje oraz sieć infrastruktury, zdolną do oddziaływania na kształt i postęp gospodarczy regionu (Szymła, 2000).

Teoria biegunów wzrostu była dosyć szeroko wykorzystywana w różnych zmodyfikowanych formach w wielu krajach i stosowana jako podstawa założeń strategicznych różnych polityk regionalnych. Teoria cieszyła się dużą popularnością wśród państw zachodniej Europy, głównie Francji, Włoch, Grecji i Hiszpanii. Implementacji teorii na szeroką skalę służyła aktywna polityka państwa w zakresie planowania rozwoju gospodarczego przypadająca na lata 60 i 70. Ciekawe rekomendacje dla polityki regionalnej dostarcza analiza wdrażania założeń koncepcji biegunów wzrostu w Hiszpanii w latach 1964-1975. Realizacja blisko 10-letniego planu zakładała silny rozwój przemysłu w obrębie wyznaczonych biegunów wzrostu oraz zahamowanie masowej migracji ludności do wysoko rozwiniętych regionów Hiszpanii (Pięta, 2014).

Rząd hiszpański dzięki zastosowaniu teorii biegunów wzrostu starał się połączyć politykę przemysłową z polityką planowania przestrzennego. Plan zakładał stworzenie ośrodków wzrostu w regionach, gdzie istniał już przemysł jednak charakteryzował się niskim potencjałem, dominacją rolnictwa oraz wysokim wskaźnikiem emigracji. Zdecydowano również o utworzeniu tzw. biegunów promocji w miejscach, gdzie nie istniał przemysł, dysponujących jednak odpowiednimi zasobami i warunkami do rozwoju przemysłu. Narzędziami polityki regionalnej wykorzystanymi do budowy ośrodków wzrostu stały się m.in. subwencje rządowe, znaczne ulgi podatkowe, atrakcyjne warunki wywłaszczania gruntu, czy dostęp do kredytów inwestycyjnych na preferencyjnych warunkach (Pięta, 2014).

Jak wskazuje Ł. Pięta (2014), efekty stosowania polityki biegunów wzrostu w Hiszpanii były niezadowolające. Jedną z ważniejszych przeszkód realizacji tej strategii był słaby zasięg i oddziaływanie stworzonych biegunów oraz niedostatecznie rozwinięta infrastruktura. Konsekwencją tego była zbyt słaba kooperacja biznesowa i wymiana handlowa pomiędzy peryferiami a biegunem. Ponadto, wystawienie negatywnej oceny realizowanej strategii upatruje się w zbyt pochopnym zaniechaniu kontynuowania tej ścieżki rozwojowej. W ocenie Richardsona (za: Pięta, 2014) zbyt szybko oczekiwano pozytywnych efektów prowadzonej polityki. Doświadczenia innych krajów z tego okresu również wskazują, że sztuczne tworzenie biegunów wzrostu zazwyczaj nie spełniało pokładanych w nich nadziei.

Przyczyn porażki upatruje się również w niedostatecznych rozmiarach ilościowo-jakościowych inwestycji w biegunach (Błażek i Uhlř, 2013).

Według teorii dyfuzji innowacji T. Hägerstranda, źródłem rozwoju w układzie terytorialnym, podobnie jak w teorii biegunów wzrostu, są główne ośrodki, w których generowane są innowacje. Dyfuzja innowacji dokonuje się właśnie w tych ośrodkach, stąd też wypływają impulsy rozwojowe o charakterze popytowym i podażowym. Popyt w tym przypadku rozumiany jest jako kreowanie nowych potrzeb, natomiast podaż jako materialna i organizacyjna zdolność zaspokajania tych potrzeb. Kierunek impulsów rozwojowych przebiega od ośrodków innowacji po kolejne coraz niższe szczeble hierarchii miejskiej (Puchalski, 1987).

Istotą koncepcji endogenicznej rozwoju regionalnego są siły wewnętrzne regionu. Według tej teorii, postęp gospodarczy powinien bazować na wewnętrznym popycie i potrzebach, rozwój technologiczny i innowacje powinny być wynikiem wiedzy, umiejętności i wysokich kwalifikacji regionalnej społeczności. Źródłem postępu innowacji nie są zatem same firmy, ale mieszkańcy, społeczeństwa tworzące region. Koncepcja ta jednak nie spotkała się z uznaniem i była wielokrotnie krytykowana, głównie z powodu jej sprzeczności z teorią egzogeniczną (Szymła, 2000).

Teoria egzogeniczna przyjmuje za punkt wyjścia wspomaganie rozwoju regionalnego z zewnątrz. Koncepcja nawiązuje bezpośrednio do teorii Keynesa, stawiając na pierwszym miejscu popyt jako czynnik determinujący rozwój. Niedoskonałości mechanizmu rynkowego w ujęciu przestrzennym powinny być niwelowane działaniami interwencyjnymi państwa. Taki układ, według idei koncepcji, zapewni najbardziej efektywny i wydajny system gospodarczy. W obliczu coraz większej roli nowych technologii, wiedzy oraz informacji w kształtowaniu dynamiki rozwoju gospodarek, teoria egzogeniczna straciła na znaczeniu, stając się nieaktualną. Niemniej jednak miała ona istotny wkład w dorobek teoretyczny koncepcji rozwoju regionalnego (Szymła, 2000).

4. ROZWÓJ REGIONALNY JAKO WYPADKOWA KONKURENCYJNOŚCI REGIONÓW

Coraz większe zainteresowanie problematyką konkurencyjności wśród naukowców można zaobserwować na przełomie lat 70. i 80. XX w. Na początku badania konkurencyjności koncentrowały się jedynie na poziomie makroekonomicznym, ponieważ pierwotnie pojęcie to utożsamiano z gospodarką narodową. Obecnie konkurencyjność jest przedmiotem pogłębionych analiz rynkowych i jednym z podstawowych aspektów badawczych w naukach ekonomii oraz zarządzania. Choć każdy słysząc słowo konkurencja podświadomie rozumie jego znaczenie, to w rzeczywistości przez wielu rozpatrywane jest ono w bardzo wąskim ujęciu, np. tylko jako współzawodnictwo przedsiębiorstw na rynku (Nehring, 2007).

Z uwagi na różnorodność ujęć samej istoty konkurencyjności, można ją rozpatrywać z punktu widzenia podmiotu, którego dotyczy. Na tej podstawie możemy wyróżnić pięć jej poziomów (Gorynia, 1998; Wach, 2012, s. 188):

1. Mega – konkurencyjność rozpatruje się na gruncie gospodarek kilku państw, zintegrowanej grupy np. Unii Europejskiej, poziom mega utożsamiany jest również z ujęciem globalnym – w przypadku gospodarki światowej.
2. Makro – na tym szczeblu mamy do czynienia z gospodarkami poszczególnych krajów (gospodarki narodowe).
3. Mezo – odzwierciedla dany sektor gospodarczy, branżę, gałąź oraz układy klastrowe.
4. Mikro – poziom ten reprezentują przedsiębiorstwa, zakłady.
5. Mikro-mikro – reprezentującego m.in. towary, usługi, jednostki ludzkie.

Wielopłaszczyznowość pojęcia konkurencyjności implikuje istnienie wielu definicji, które są raczej próbami scharakteryzowania owego pojęcia i wypracowania jednego uniwersalnego podejścia:

Definiując bardzo ogólnie konkurencyjność w wymiarze ekonomicznym, można ją określić jako: „(...) zdolność do osiągnięcia sukcesu w rywalizacji gospodarczej” (Przygodzki, 2007, s. 106). Wielość definicji napotykaemy również w przypadku, wydawałoby się, dosyć wąskiego pojęcia jakim jest konkurencyjność regionów. Jedna z nich mówi, iż konkurencyjność regionu to „(...) przewaga nad innymi regionami będąca wypadkową atrakcyjności oferty usługowej kierowanej do obcych i potencjalnych użytkowników regionu, którymi są mieszkańcy, firmy, inwestorzy, goście; jej źródłem jest nowoczesna infrastruktura materialna, instytucjonalna i intelektualna regionu” (Przygodzki, 2007, s. 107). W innym ujęciu konkurencyjność regionu rozumiana jest jako: „zespół cech decydujących o atrakcyjności regionu z punktu widzenia lokowania inwestycji lub jako miejsca zamieszkania: także wyraz przewagi technologicznej lub niższych cen produktów i usług wytwarzanych w regionie, w porównaniu z innymi regionami” (Ministerstwo Rozwoju, 2016). Bardziej kompleksowa definicja opisuje konkurencyjność regionu jako zdolność danego obszaru terytorialnego do generowania trwałego wzrostu wartości dodanej, co przyczynia się do wzrostu poziomu życia jego mieszkańców. Do warunków, dzięki którym może zaistnieć taka sytuacja zaliczamy (Przygodzki, 2007):

- skuteczne i efektywne wykorzystanie zasobów oraz sprawne zarządzanie mechanizmami gospodarczymi na gruncie polityki regionalnej,
- dokonanie odpowiedniej kombinacji wewnętrznych i zewnętrznych determinant rozwojowych w taki sposób, aby w najwyższym stopniu podnosić atrakcyjność regionu z punktu widzenia inwestorów zagranicznych, jak również miejscowych przedsiębiorców, umożliwiając im jak najlepsze warunki do ekspansji na rynki krajowe i międzynarodowe,
- antycypację, elastyczność i zdolność ciągłego przystosowywania się do zmieniającego się otoczenia gospodarczego.

Region, jako podmiot konkurujący, uczestniczy zarówno w procesie konkurowania pośredniego, jak i bezpośredniego (Przygodzki, 2007).

Konkurowanie pośrednie rozumie się jako podejmowanie wszelkich działań przez władze regionalne na rzecz tworzenia i poprawy już istniejących warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, a przez to podniesienia ich zdolności do

generowania zysków i poprawy ich pozycji konkurencyjnych na tle innych przedsiębiorstw spoza regionu. W tym przypadku władze samorządowe w pewnym sensie wyposażają przedsiębiorstwa w elementy, które powodują, że osiągają one przewagę, jednak same firmy nie kontrolują tych czynników, które do tego się przyczyniają. Sposób pomiaru konkurencyjności odbywa się poprzez weryfikację zdolności konkurencyjnej firm zlokalizowanych w regionie (Raczyk, 2010).

Konkurowanie bezpośrednio rozumie się jako rywalizowanie jednostek samorządu terytorialnego, które występują jako reprezentanci danych regionów. Samorządy konkurują przede wszystkim o dostęp do różnego typu korzyści zewnętrznych takich jak (Przygodzki, 2007):

- dostęp do krajowych i międzynarodowych środków finansowych przeznaczonych na rozwój,
- przyciąganie zewnętrznych inwestorów,
- zatrzymanie kapitału w regionie,
- lokalizację rządowych agend i instytucji,
- lokalizację i organizowanie międzynarodowych imprez i wydarzeń itp.

Z pojęciem konkurencyjności regionu wiążą się również dwa pokrewne pojęcia takie jak pozycja konkurencyjna oraz zdolność konkurencyjna. Pozycję konkurencyjną określa się jako miejsce regionu w określonym rankingu regionów konkurujących ze sobą na danej płaszczyźnie. Jest to więc ujęcie statystyczne. Ujęciem dynamicznym odznacza się pojęcie zdolności konkurencyjnej, które jest rozumiane jako proces konkurencyjności podlegający ciągłym zmianom (Przygodzki, 2007).

Duża złożoność zjawiska konkurencyjności regionu powoduje, że określenie czynników warunkujących ich sukces w tym wymiarze staje się skomplikowane. W zależności od przestrzennego położenia regionu, jego dorobku kulturalnego oraz społeczeństwa, które go zamieszkuje, określone czynniki wpływające na konkurencyjność będą mniej lub bardziej istotne dla rozwoju tego obszaru. Dlatego też w literaturze przedmiotu spotkać można wiele różnych zestawień determinant uznanych przez danego autora za najważniejsze z punktu widzenia rozwoju regionalnego. Należy pamiętać, iż co dla jednego obszaru przestrzennego miało istotne znaczenie z perspektywy osiągania postępu gospodarczego, niekoniecznie musi być złotym środkiem dla innego regionu. Należy dodać również to, że w różnych sytuacjach odmiennie akcentowane są czynniki o charakterze ekonomicznym, społecznym, kulturowym itd. (Przygodzki, 2007).

Podstawowy podział czynników konkurencyjności regionów określanych jako konieczne, ale niewystarczające do zapewnienia trwałej przewagi konkurencyjnej prezentuje B. Winiarski. Należą do nich (Winiarski, za: Góralski i Lazarek, 2013, s. 310):

- zróżnicowana i rozwinięta struktura gospodarki, w skład której wchodzi branża i przedsiębiorstwa zdolne do konkurencyjności na arenie międzynarodowej produkcji i wymiany,
- napływ zagranicznych i krajowych inwestycji w regionie,

- sprawna i efektywna infrastruktura techniczna, w szczególności dotyczy to infrastruktury telekomunikacyjnej, wodno-kanalizacyjnej, energetycznej oraz transportowej,
- dobra kondycja infrastruktury społecznej, głównie systemu edukacji, ochrony zdrowia, rekreacji itp.,
- potencjał badawczo-rozwojowy zapewniający odpowiedni kapitał intelektualny i innowacyjny,
- dobry stan środowiska naturalnego,
- rozbudowana sieć instytucji otoczenia biznesu.

Tak jak zaznaczono, wymienione determinanty mają charakter konieczny, natomiast jak wskazuje Z. Przygodzki (2007), do czynników uzupełniających możemy zaliczyć:

- wizerunek regionu,
- cechy i właściwości społeczności,
- dorobek historyczny i kulturowy obszaru,
- społeczna wizja przyszłości regionu.

W Polsce mamy do czynienia zarówno z regionami, które na przestrzeni lat dynamicznie się rozwijają i przyciągają do siebie wykwalifikowaną siłę roboczą oraz takimi, które trwale nie są zdolne do szybkiego rozwoju. Brak zdolności do absorpcji innowacji, zbyt mało argumentów przemawiających na korzyść lokowania zagranicznego kapitału powoduje, że regiony lepiej rozwinięte rozwijają się jeszcze szybciej, a biedne i zacofane coraz wolniej. Najlepszym przykładem takiego dualizmu gospodarczego są regiony Polski Wschodniej (Kot, 2008). Szczegółowe działania w wymiarze podnoszenia długotrwałych przewag konkurencyjnych zamieszczono w tabeli 1.

Konkurencyjność regionów można mierzyć na wiele sposobów. Bardzo ogólnym podejściem w tym przypadku jest prosty pomiar PKB przypadającego na jednego mieszkańca regionu. Wielkość tę można wyrazić w dwóch częściach budujących ten wskaźnik, są to: wydajność pracy oraz stopa zatrudnienia. Poziom zatrudnienia nie może być jednak traktowany jak cel sam w sobie, ponieważ nie chodzi tutaj o generowanie jakichkolwiek miejsc pracy, ale takich, które bezpośrednio przekładają się na siłę konkurencyjną podmiotów ekonomicznych należących do regionu, a więc gwarantujących wysoką wydajność pracy. Aby nazwać region konkurencyjnym, musi on odznaczać się wysoką wydajnością pracy oraz wysokim zatrudnieniem. Te dwa elementy wzajemnie się uzupełniają, ponieważ regiony o wysokiej wydajności charakteryzują się wysokim tempem wzrostu, przyciągają i kumulują więcej kapitału, inwestują, co przekłada się na wzrost zatrudnienia. Zgodnie z takim rozumowaniem możemy wyróżnić cztery zasadnicze czynniki, które w ujęciu statystycznym wyjaśniają ok. 65% zróżnicowania wskaźnika PKB *per capita* między wysoko rozwiniętymi regionami Unii Europejskiej, należą do nich (Przygodzki, 2007):

Tabela 1. Zasadnicze obszary oddziaływań w procesie podnoszenia konkurencyjności regionów

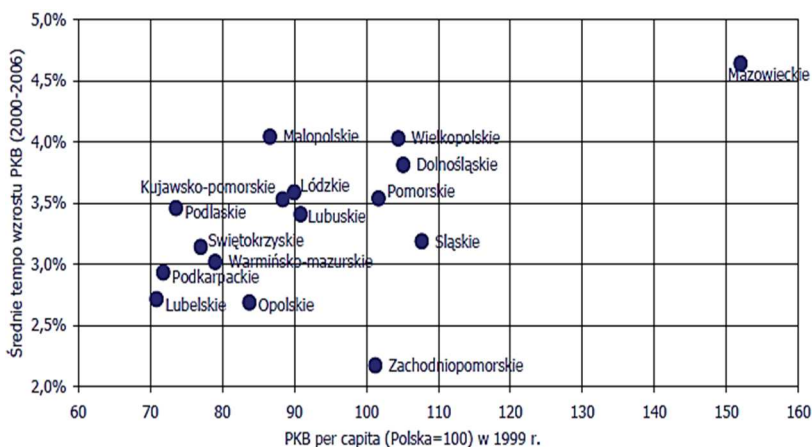
Obszar oddziaływania	Kierunki zmian
Infrastruktura drogowa	<ul style="list-style-type: none"> - modernizacja dotychczasowej nawierzchni drogowej, - budowa nowych odcinków dróg lokalnych, - utwardzanie dróg lokalnych o miękkiej nawierzchni, - prace remontowo-modernizacyjne w zakresie budowy komunalnych, - tworzenie węzłów komunikacyjnych, - reorganizacja, przekierunkowanie ruchu drogowego, - tworzenie parkingów lokalnych, - tworzenie ścieżek rowerowych, - układanie chodników miejskich.
Infrastruktura komunalna	<ul style="list-style-type: none"> - zaopatrzenie w energię elektryczną wszystkich jednostek funkcjonujących w danym regionie, - doprowadzenie gazociągu w rejony pozbawione połączenia, - inwestycje w nowoczesną infrastrukturę teleinformatyczną, - uzbrojenie działek rekreacyjnych, - budowa wodociągów, - wykonanie instalacji sanitarnej, - tworzenie ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych (stadniny koni, pola namiotowe, wypożyczalnie sprzętu wodnego), - znaczenie i przygotowywanie szlaków turystycznych i punktów widokowych, - inwestycje ukierunkowane na pozyskiwanie nowych źródeł energii.
Ochrona środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> - budowa nowoczesnych oczyszczalni ścieków, - racjonalizacja gospodarki odpadami, - stosowanie nowoczesnych przyjaznych środowisku metod utylizacji odpadów, - popularyzowanie edukacji w zakresie postaw proekologicznych.
Koncepcje finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - racjonalizacja źródeł finansowania z uwagi na koszt kapitału, - korzystanie z finansowania oferowanego przez Jednostkę Samorządu Terytorialnego (JST) w zakresie źródeł pomocowych Unii Europejskiej, - pozyskiwanie środków finansowych z rynku kapitałowego, - rozwój współpracy z sektorem bankowym, - rozwój koncepcji partnerstwa publiczno-prywatnego, - przestrzeganie dyscypliny finansów publicznych, - działanie zgodnie z zaleceniami nauki finansów.
Marketing JST	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój koncepcji marketingu mix w warunkach samorządu, - rozwój systemów informacji marketingowej na poziomie JST, - podejmowanie działań marketingowych w zakresie stwarzania i utrwalania wizerunku JST w otoczeniu, - weryfikowanie założeń strategicznych, - opracowanie strategii marketingowych, - poszukiwanie nowych kanałów dystrybucji dla oferty samorządowej, - intensyfikacja działań i obszarów konkurencyjności.
Kierunki działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none"> - dywersyfikacja działalności JST, - reorientacja założeń kierunków rozwoju JST jako rezultat oddziaływania bodźców z otoczenia, - rozwój koncepcji produkcji rolnej ukierunkowanej na wytwarzanie zdrowej żywności, - rozwój turystyki w warunkach JST, - rozwój bazy noclegowej, - rozwój zaplecza do obsługi gastronomicznej i finansowej.
Kwalifikacje urzędników wchodzących w skład struktur władz lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost wymagań w zakresie kwalifikacji zawodowych urzędników, - wzrost wymogów co do posiadanego przez pracowników władz lokalnych wykształcenia, - utrwalenie się wymogów z zakresie samokształcenia i podnoszenia kwalifikacji.
Współpraca i kooperowanie	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie związków między JST celem realizacji wspólnych założeń, - dążenie do nawiązywania kontaktów międzynarodowych, - wymiana doświadczeń z podmiotami zagranicznymi (konferencje, publikacje, wykłady, dyskusje).

Źródło: Filipiak (2005, s. 283).

- nowoczesny wymiar struktury gospodarczej – regiony wysoko rozwinięte cechują się zatrudnieniem skoncentrowanym wokół usług rynkowych, przemysłu wytwórczego oraz branż wysokich technologii,
- wysoka innowacyjność,
- dostępność regionu,
- dobrze wykwalifikowana siła robocza.

Cztery powyższe elementy zapewne są niewystarczające do pełnego określenia, który region można uznać za konkurencyjny. Uzupełnieniem tych czynników są determinanty takie jak (Przygodzki, 2007):

- kondycja sektora małych średnich przedsiębiorstw,
- umiejscowienie bezpośrednich inwestycji zagranicznych,
- istnienie podstawowej infrastruktury technicznej i społecznej,
- możliwości samoorganizacji i partycypacji kapitału społecznego oraz instytucji.

Rysunek 2. Wzrost poziomu PKB i jego poziom per capita w województwach w latach 2000-2006

Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2009, s. 26).

Rysunek 2 przedstawia zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego polskich województw. Patrząc na poziom rozwoju województw od 1999 r. oraz ich dynamikę w latach 2000-2006 można scharakteryzować cztery typy regionów (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2009):

1. Liderzy – wyższa niż średnia krajowa dynamika oraz poziom rozwoju. Do tej grupy należą województwa: mazowieckie, wielkopolskie, dolnośląskie.
2. Regiony doganiające – niższy poziom rozwoju, za to charakteryzujące się wysoką dynamiką (np. Małopolska).
3. Regiony hamujące – o wyższym poziomie rozwoju, ale słabej dynamice. Należą do nich województwa: zachodniopomorskie, pomorskie.

4. Obszary spadku – niższy poziom rozwoju w porównaniu do średniej krajowej oraz słaba dynamika rozwoju są to np. województwa lubelskie i opolskie.

Obecnie w wyniku coraz większego postępu technologicznego, duże znaczenie przypisuje się tzw. czynnikom niematerialnym. Jest to konsekwencją przesunięcia wagi czynników produkcji z ilości na jakość. Z tego też względu kapitał intelektualny coraz częściej jest podstawą rozwoju regionów wysoko rozwiniętych, gwarantując im solidne podstawy do umacniania pozycji konkurencyjnej. Wykorzystanie kapitału rzeczowego i finansowego przedsiębiorstwa zależy właśnie od kapitału intelektualnego, to tutaj powstają innowacyjne pomysły na wykorzystanie zasobów, na wydajniejsze i jeszcze bardziej skuteczne ich przeznaczenie. W konsekwencji tak rozumiany mechanizm działania, jeżeli przynosi korzyści i zwiększa konkurencyjność, bardzo szybko staje się powielanym modelem w innych firmach i branżach regionu (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2009).

5. PODSUMOWANIE

Przedstawione w artykule nurty i koncepcje rozwoju regionalnego oraz istota konkurencyjności regionów, pozwalają wysunąć konkluzję na temat miejsca polityki regionalnej w rozwoju regionów. Otóż, o tym jaką rolę odgrywa polityka regionalna w danym regionie, decyduje przede wszystkim wachlarz uprawnień oddany w ręce jej podmiotów, zasięg przestrzeni do swobodnego działania oraz zakres oczekiwań i odpowiedzialności postawiony względem tych podmiotów. Każdy model działania, urzeczywistniający przyjętą wizję rozwoju regionu, przypisuje polityce regionalnej inne zadania. W koncepcji bazy ekonomicznej W. Sombarta, władza publiczna jest podstawowym stymulatorem rozwoju, koncentrując się na skutecznym przyciąganiu inwestorów i tworzeniu odpowiedniego klimatu dla rozwoju przedsiębiorstw, przede wszystkim z branż wysokich technologii. Z kolei teoria biegunów wzrostu F. Perrouxa wychodzi z założenia, że rozwój regionalny skupia się wokół najszybciej rozwijającej się branży w regionie. Działania polityki regionalnej w tym przypadku mogą sprowadzać się do wzmacniania takiej branży, powodując jej silniejsze oddziaływanie na region.

Na koniec warto podkreślić, iż temat konkurencyjności regionów stanowi ważny punkt odniesienia dla rozważań na temat roli polityki regionalnej w rozwoju regionów. Elementy składowe potencjału konkurencyjnego regionu, takie jak czynniki czy uwarunkowania danej jednostki przestrzennej należy postrzegać jako materiał, który w rękach polityki regionalnej nabiera nowych kształtów i stale się przeobraża. To od polityki regionalnej i jej strategii zależy, które z dostępnych elementów będą wzmacniane, kierując się przy tym określoną wizją regionu jako całości. Tak pojmowana polityka pełni rolę architekta regionalnego rozwoju.

Przedstawione w opracowaniu rozważania dowodzą, że siła sprawcza polityki regionalnej jest silnie uzależniona od instrumentów, w które zostanie wyposażona oraz realiów społeczno-gospodarczych, w których przyjdzie jej funkcjonować.

LITERATURA

- Blažek, J., Uhlíř, J. (2013). *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum.
- Domański, B., Noworól, A. (red.), (2010). *Badanie funkcji, potencjału oraz trendów rozwojowych miast w województwie małopolskim*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Domański, R. (1989). *Podstawy planowania przestrzennego*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Dyjach, K. (2013). *Teorie rozwoju regionalnego wobec zróżnicowań międzyregionalnych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Chądzyński, J., Nowakowska, A., Przygodzki, Z. (2007). *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*. Łódź: CeDeWu.
- Filipiak, B. (2005). *Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, procedury*. Szczecin: Fundacja Na Rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Gorynia, M. (1998). Konkurencyjność przedsiębiorstwa-próba konceptualizacji i operjonalizacji. W: E. Najlepszy (red.), *Strategia przedsiębiorstw w warunkach konkurencji międzynarodowej. Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu*, nr 266, 9-30.
- Góralski, P., Lazarek, M. (2009). Czynniki kształtujące konkurencyjność regionów. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, 1, 307-315.
- Grabiński, T. (2003). *Analiza taksonometryczna krajów Europy w ujęciu regionów*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Gruszecki, T. (2002). *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jastrzębska, W. (2010). *Rola euroregionów i współpracy transgranicznej w procesie integracji europejskiej*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kot, J. (2008). *Przegląd podstawowych pojęć w zakresie innowacji i konkurencyjności regionalnej*. Kielce: Wydawnictwo UJK.
- Köchendurfer-Lucius, G., Pleskovic, B. (2009). *Spatial Disparities and Development Policy*. Washington, DC: The World Bank.
- Kudelko, J. (2005). *Polityka regionalna Polski w aspekcie integracji z Unią Europejską*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Kudłacz, T. (1999). *Programowanie Rozwoju Regionalnego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Malizia, E.E., Feser, E.J. (1999). *Understanding Local Economic Development*. New Jersey: Center for Urban Policy Research.
- Mempel-Śnieżyk, A. (2013). Konceptcje rozwoju regionalnego ze szczególnym uwzględnieniem klastrów i inteligentnych specjalizacji. *Biblioteka Regionalisty 2013*, nr 13, s. 107-121.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2009). *Rozwój regionalny w Polsce. Raport 2009*. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

- Ministerstwo Rozwoju (2015). *Konkurencyjność Regionu*. https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/slownik/Strony/Konkurencyjnosc_regionu.aspx (data dostępu: grudzień 2015).
- Nehring, A. (2007). *Rozwój i konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Nowak, P. (2011). *Nowy paradygmat rozwoju regionalnego na przykładzie wybranych regionów Europy Zachodniej*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Nowakowska, A. (2007). *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*. Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu.
- Piętak, Ł. (2014). Teoria biegunów wzrostu Francois Perroux i implementacja jej założeń w Hiszpanii w latach 1964-1975. *Ekonomia XXI Wieku*, 11, 185-202.
- Puchalski, K. (1987). *Atrakcyjność społeczno-gospodarcza jako czynnik rozwoju miast*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Raczyk, A. (2010). *Analiza atrakcyjności inwestycyjnej regionu w świetle współczesnych trendów*. Wrocław: Wydawnictwo Bimart.
- Szymła, Z. (2000). *Determinanty rozwoju regionalnego*. Wrocław: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
- Tomaszewski, M., Świadek, A. (2011). Regionalna polityka innowacyjna w świetle wybranych wtórnych teorii rozwoju regionalnego. *Zarządzanie Publiczne*, 4, 37-47.
- Wach, K. (2012). *Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw: rozwój przez umiędzynarodowienie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Regional policy as a tool for the development competitiveness of regions

Abstract: The aim of the article is to present the place of regional policy in the development of competitiveness regions. The article discusses regional policy as a tool for creation economic future of the regions. The basis for this approach is to present in an article selected the concepts of regional development, and to show their mechanisms of action, together with an indication of the role of regional policy in the development processes. The article also discusses the issue of competitiveness of regions and its elements forming the basis for regional development.

Keywords: regional policy; regional development; competitiveness of regions; theories of regional development

JEL codes: R58